

Viminacijum storytelling baziran na nematerijalnom nasleđu

1. Budući da poseta nekropola (goblja) na Viminacijumu podrazumeva i obilazak podzemnog sveta, za ovu svrhu je iskorišćena legenda o čamdžiji Haronu, koji je prevezio umrle tj. njihove seni iz sveta živih u svet mrtvih (Had). Haronu se plaćalo za ovaj prelazak u podzemni svet, koji je svakako bio mračan, pa su zato pokojnici sahranjivani sa novčićem i uljanom lampom u rukama.

2. Na nekropoli (goblju) Pirivoj otkopana je i istražena grobnica koja ima formu mauzoleja. U mauzolejima su najčešće sahranjivanje osobe najvišeg ranga, carevi, kraljevi... Iz tog razloga se veruje da je u viminacijumskom mauzoleju bio sahranjen car Hostilijan (251. n.e.). Smrt mladog cara Hostilijana I dalje je enigma, jer nas istorijski izvori različito izveštavaju o njoj. Aurelius Viktor tvrdi da je umro od kuge, dok Zosimus tvrdi da ga je ubio njegov opponent Trebonijan Gal, koji je nakon smrti Hostilijana I nastavio da vlada. Po motivima ovog narativa arheolog Nemanja Mrđić osmislio je edukativnu igricu "Misterija imperatorove smrti", u kojoj su učesnici detektivi koji otkrivaju prave uzroke smrti cara Hostilijana u Viminacijumu.

3. Interesantno je da je materijal sa antičkog Viminacijuma migrirao i geografski i hronološki. Ne samo da su kamen i opeke sa Viminacijuma uzidani u neke od najznačajnijih srednjovekovnih objekata, kakav je i Smederevski grad, već su istim zidane kuće, štale, patosana dvorišta u okolnim selima Viminacijuma. Specifični predmeti poput nadgrobnih spomenika ili sarkofaka takođe su uzidivani u razne objekte, s tim da u drugačijem kontekstu i sami antički motivi dobijali su drugačije značenje i simboliku. Bogatstvo nematerijalnog nasleđa, folklor, legendi i narodnog predanja ogleda se u percipiranju motiva Meduze (Gorgone), koja kao jedno najpre strašno mitsko biće u antici ima primarnu funkciju da štiti (u kućama – ulaze, na pogrebnim spomenicima – grob i pokojnika od pljačkanja ili bilo kakve destrukcije, na nakitu – ženu od pohotnih muških pogleda).
- a) Spolija sa likom Meduze uzidana je u crkvu manastira Rukumija, gde je ovaj antički motiv identifikovan sa nesrećnom Jelicom (koja se u manastriru poštuje kao nekanonizovana svetiteljka) koju su rastrgli konji, zbog ljubomore njene zaove Pavlovice na ljubav koju su braća delila prema sestri. Juličina nesrećna sudbina zabeležena je u narodnoj pesmi
- „Bog nikom dužan ne ostaje“
- Dva su bora naporedo rasla,
 Među njima tankovrha jela;
 To ne bila dva bora zelena,
 Ni međ’ njima tankovrha jela,
 Već to bila dva brata rođena:
 Jedno Pavle, a drugo Radule,

Među njima sestrice Jelica
Braća seju vrlo milovala,
Svaku su joj milost donosila,
Najposlije nože okovane,
Okovane srebrom, pozlaćene
Kad to vid'la mlada Pavlovica,
Zavidila svojoj zaovici,
Pa doziva ljubu Radulovu:
“Jetrvice, po Bogu sestrice!
“Ne znaš kaka bilja od omraze?
“Da omrazim brata i sestricu.”
Al' govori ljubna Radulova.
“oj Boga mi, moja jetrvice!
“Ja ne znadem bilja od omraze,
“A i da znam, ne bih ti kazala:
“I mene su braća milovala,
“I milost mi svaku donosila.”
Kad to začu mlada Pavlovica,
Ona ode konjma na livadu,
Te ubode vranca na livadi,
Pa govori svome gospodaru:
“Na zlo, Pavle, seju milovao,
“Na gore joj milost donosio!
“Ubola ti vranca na livadi.”
Pavle pita sestricu Jelicu:
“Zašto, sejo? da od Boga nađeš!”
Sestrice se bratu kunijaše:
“Nisam, brate, života mi moga!

“Života mi i moga i tvoga!”

To je bratac seji vjerovao

Kad to viđe mlada Pavlovica,

Ona ode noću u gradinu,

T zaklala sivoga sokola,

Pa govori svome gospodaru:

“Na zlo, Pavle, seju milovao,

“Na gore joj milost donosio!

“Zaklala ti sivoga sokola.”

Pavle pita sestricu Jelicu:

“Zašto, sejo? da od Boga nađeš!”

Sestrica se bratu kunijaše:

“Nisam, brate, života mi moga!

“Života mi i moga i tvoga!”

I to bratac seji vjerovao.

Kad to viđe mlada Pavlovica,

Ona ode večer po večeri,

Te ukrade nože zaovine,

Njima zakla čedo u kolevcu.

Kad u jutru jutro osvanulo,

Ona trči svome gospodaru

Kukajući i lice grdeći:

“Na zlo, Pavle, seju milovao,

“Na gore joj milost donosio!

“Zaklala ti čedo u kolevcu;

“Ako li se mene ne vjeruješ,

“Izvadi joj nože od pojasa.”

Skoči Pavle, kan' da se pomami,

Pa on trči na gornje čardake,
Al' još sestra u dušeku spava,
Pod glavom joj zlaćeni noževi;
Pavle uze zlaćene noževe,
Pa ih vadi iz srebrnih kora,
Ali noži u krvi ogrezli;
Kad to viđe Pavle gospodaru,
Trže sestru za bijelu ruku:
“Sejo moja, da te Bog ubije!
“Bud mi zakla konja na livadi
“I sokola u zelenoj bašči,
“Zašt' mi zakla čedo u kolevcu?”
Sestrica se bratu kunijaše:
“Nisam, brate, života mi moga!
“Života mi i moga i tvoga!
“Ako li mi ne vjeruješ kletvi,
“Izvedi me u polje široko,
“Pa me sveži konjma za repove,
“Rastrgni me na četiri strane.”
Al' to bratac seji ne vjerova,
Već je uze za bijelu ruku,
Izvede je u polje široko,
Priveza je konjma za repove,
Pa ih odbi niz polje široko.
Đe je od nje kaplja krvi pala,
Onđe raste smilje i bosilje;
Đe je ona sama sobom pala,
Onđe se je crkva sagradila.

Malo vreme za tim postajalo,
Razbolje se mlada Pavlovica,
Bolovala devet godin' dana,
Kroz kosti joj trava pronicala,
U travi se ljute zmije legu,
Oči piju, u travu se kriju.
Ljuto tuži mlada Pavlovica,
Pa govori svome gospodaru:
"Oj čuješ li, Pavle gospodaru!
"Vodi mene zaovinoj crkvi,
"Ne bi li me crkva oprostila."
Kad to čuo Pavle gospodaru,
Povede je zaovinoj crkvi;
Kad su bili blizu b'jele crkve,
Al' iz crkve nešto progovara:
"Ne id' amo, mlada Pavlovice:
"Crkva tebe oprostiti ne će."
Kad to začu mlada Pavlovica,
Ona moli svoga gospodara:
"Oj Boga ti, Pavle gospodaru!
"Ne vodi me dvoru bijelome,
"Već me sveži konjma za repove,
"Pa me odbi niz polje široko,
"Nek me živu konji rastrgaju."
To je Pavle ljubu poslušao:
Priveza je konjma za repove,
Pa je odbi niz polje široko.
Đe je od nje kaplja krvi pala,

Onđe raste trnje i koprive;
Đe je ona sama sobom pala,
Jezero se onđe provalilo,
Po jezeru vranac konjic pliva,
A za njime zlačena kolevka,
Na kolevci soko tica siva,
U kolevci ono muško čedo,
Pod grlom mu ruka materina,
A u ruci tetkini noževi.

- b) Druga spolija sa likom Meduze uzidana je u crkvu manastira Nimnik, gde je povezana za narodnim predanjem o tragičnoj sudbini devojčice Nikoline. Prema legendi, manastir je dobio ime po rečima devojčice koja je na pitanje Turaka, gde je manastir i ima li hajduka, odgovarala samo sa “nušću nimik“ (vlaški), što bi u prevodu značilo “ne znam ništa“. Osmanlije su je tu posekle. Kada su je ožalošćeni roditelji našli, oko njene glave plamtalo je plavičasti oreol. Volovi, koji su vukli kola sa detetovim telom, hteli su da idu samo ka manastiru. Sahranili su je u porti manastira, a na njenom grobu podigli malu kapelu koja se danas naziva “svetinja“ i u narodu se veruje da ima lekovita svojstva.

- c) Narod je verovao u čin prinošenja žrtve vilama tokom graditeljskih poduhvata, što je zabeleženo u više legendi i narodnih pesama. Jedna od najpoznatijih je i ona o građenju Smedereva, zbog čega je vizantijska carica Irina Kantakuzin, u narodu prozvana prokleta Jerina. Zbog prisilnog rada i velike žrtve koju je narod podnosio radi ovog građevinskog poduhvata, Jerina je bila smatrana vilom, dok su osobine veštica pripisane i njoj ali i njenoj ćerki Mari Branković, najviše zbog toga što su ih smatrali odgovornim za oslepljenje Grgura i Stefana, te i propast cele dinastije Brankovića. Lik proklete Jerine narod je prepoznao u liku boginje Veste koja je bila prikazana na antičkoj spoliji (najverovatnije poreklom sa Viminacijuma) uzidanoj u Jerininu kulu Smederevskog grada. U srednjem veku se verovalo da svaki dobar Srbin treba da kamenuje ovu skulpturu kao znak odmazde prema nikada prihvaćenoj carici koja je narodu zadala veliki kuluk.

